

Učenje stranoga jezika u ranoj dobi: određenje i prednosti optimiranoga pristupa

Vasiljević, Tin

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Slavonski Brod / Sveučilište u Slavonskom Brodu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:262:210448>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-02**

Repository / Repozitorij:

repository.unisb.hr - The digital repository is a digital collection of works by the University of Slavonski Brod.

SVEUČILIŠTE U SLAVONSKOM BRODU
ODJEL DRUŠTVENO-HUMANISTIČKIH ZNANOSTI

ZAVRŠNI RAD

Sveučilišni preddiplomski studij Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja

Tin Vasiljević

0267044206

Slavonski Brod, 2022.

SVEUČILIŠTE U SLAVONSKOM BRODU
ODJEL DRUŠTVENO-HUMANISTIČKIH ZNANOSTI

ZAVRŠNI RAD

Sveučilišni preddiplomski studij Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja

Tin Vasiljević

0267044206

Mentor završnog rada:

izv. prof. dr. sc. Tihomir Živić

Slavonski Brod, 2022.

I. AUTOR

Ime i prezime: Tin Vasiljević

Mjesto i datum rođenja: 22. veljače 2000., Slavonski Brod

Adresa: Frana Mažuranića 32A

Sastavnica:

II. ZAVRŠNI RAD

Naslov: *Učenje stranoga jezika u ranoj dobi _ određenje i prednosti optimiziranoga pristupa*

Naslov na engleskom jeziku: *Learning Foreign Language At an Early Age _ Determination and Advantages of The Optimized Approach*

Ključne riječi: engleski jezik, rano učenje, strani jezik

Ključne riječi na engleskome jeziku: English language, foreign language

Broj stranica: 23

Slika: 0

Tablica: 0

Priloga: 0

Bibliografskih izvora: 11

Ustanova i mjesto gdje je rad izrađen: Sveučilište u Slavonskom Brodu,

Odjel društveno-humanističkih znanosti

Stečen akademski naziv: odgojitelj djece rane i predškolske dobi

Mentor rada: izv. prof. dr. sc. Tihomir Živić

Dana 20.9.2022.

Oznaka i redni broj rada: ODHZ-PRP-50/2022

Slavonski Brod, 2. ožujka 2022.

ZAVRŠNI ZADATAK br. 0267044206

Pristupnik: **Tin Vasiljević (0267044206)**
Studij: Sveučilišni preddiplomski studij ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja

Zadatak: **Učenje stranoga jezika u ranoj dobi: određenje i prednosti optimiranoga pristupa**

Opis zadatka:

1. Uvod
2. Dobno uvjetovane prednosti učenja stranoga jezika
 - 2.1 Učenje engleskoga jezika u ranoj dobi
 - 2.2 Prednosti ranoga učenja engleskoga jezika
 - 2.3 Izazovi u ranome učenju engleskoga jezika
3. Pregled dosadašnjih znanstvenih i praktičnih istraživanja problematike ranoga učenja engleskoga jezika
4. Mogućnost primjene i metode implementacije ranoga učenja engleskoga jezika u nastavi
5. Zaključak

Zadatak uručen pristupniku: 15. ožujka 2022.
Rok za predaju rada: 15. rujna 2022.

Mentor:

izv. prof. dr. sc. Tihomir Živić

Predsjednica povjerenstva za
završni ispit:

dr. sc. Anita Kulaš Miroslavljević,
prof. v. š.

Izjava

Izjavljujem da sam završni rad izradio samostalno, koristeći se znanjem, literaturom i provedenim eksperimentima.

U radu mi je pomagao savjetima i uputama mentor rada, izv. prof. dr. sc. Tihomir Živić, te mu iskreno zahvaljujem.

Tin Vasiljević

SAŽETAK

Učenje stranoga jezika u ranoj dobi neizostavan je čimbenik za maksimalno razumijevanje i korištenje stranoga jezika. Prilikom učenja stranoga jezika, najveće rezultate daje rano učenje, već od vrtićke dobi, zbog najveće sposobnosti usvajanja. Za uspješno učenje stranoga jezika u ranoj dobi, bitno je imati poticajno okruženje, kao i dobrog učitelja/odgojitelja koji će prenijeti svoje znanje na najučinkovitiji način pomoću najboljih metoda rada i strategija učenja, koje će znati izazvati motiviranost za učenje, kao i premostiti različite prepreke i izazove koje djeca susreću pri učenju. Primjena ranoga učenja engleskoga jezika u nastavi sa sobom donosi brojne pozitivne posljedice, kao što su izražena sposobnost bržeg i kvalitetnijeg učenja jezika, bolji uspjeh prilikom učenja engleskoga jezika, kvalitetnija komunikacija s vršnjacima. Također, stječemo razna iskustva i razvijamo različite korisne strategije učenja, pomoću kojih stječemo predispozicije za kvalitetno svladavanje novih znanja, kao i veću mogućnost zapošljavanja.

Ključne riječi: učenje, strani jezik, okruženje, odgojitelj, učitelj, motiviranost, prepreke, izazovi, uspjeh, komunikacija, iskustva, strategije učenja.

ABSTRACT

Foreign language learning is an indispensable factor in maximal comprehension and use of a foreign language. When learning a foreign language, the best results are obtained, however, by learning a language early, from a child's kindergarten age, due to the highest knowledge-acquisition ability in that period. Yet, in order to successfully learn a foreign language at an early age, it is essential to be situated in a stimulating environment, as well as to have good teachers/educators who will transfer their knowledge in the most effective way while using the best working methods and learning strategies and who will know how to induce motivation to learn and to surmount various obstacles and challenges that children face when learning. The implementation of early English language learning in the classes brings with itself numerous positive consequences, such as a pronounced ability to learn the language faster and better, higher success achievement when learning the English language, and an improved communication with peers. Also, the students gain various experiences and develop various useful learning strategies, with the help of which they may acquire predispositions for a new, high-quality language mastering, as well as for an increased employment capacity.

Keywords: foreign language learning, surroundings, educators, teachers, motivation, obstacles, challenges, success, communication, experiences, learning strategies.

Sadržaj

1. UVOD	5
2. DOBNO UVJETOVANE PREDNOSTI RANOGA UČENJA STRANOGA JEZIKA	6
2.1.1. OKRUŽENJE	8
2.1.2. ULOGA GLAZBE PRILIKOM UČENJA STRANOGA JEZIKA	9
2.1.3. METODE POUČAVANJA ENGLESKOGA JEZIKA	9
2.3. IZAZOVI U RANOME UČENJU ENGLESKOGA JEZIKA	11
2.3.1. SPOZNAJNI FAKTORI	12
3. PREGLED DOSADAŠNJIH ZNANSTVENIH I PRAKTIČNIH ISTRAŽIVANJA PROBLEMATIKE RANOGA UČENJA ENGLESKOGA JEZIKA	15
4. MOGUĆNOST PRIMJENE I METODE IMPLEMENTACIJE RANOGA UČENJA ENGLESKOGA JEZIKA U NASTAVI	17
4.1. STRATEGIJE UČENJA	18
4.2.1. SLIKA O SEBI	19
5. ZAKLJUČAK	21
6. BIBLIOGRAFIJA	22

1. UVOD

Engleski jezik je sve veći dio naše svakodnevnice. Jedan je od najrasprostranjenijih jezika diljem svijeta, te je obavezni čimbenik svake društvene mreže. Budući da je u današnje vrijeme engleski jezik sve potrebniji, postavlja se pitanje kada je najbolje započeti s učenjem engleskoga jezika? Djeca strani jezik uče na lak i zabavan način, posebice slušajući odrasle. Kroz učenje stranoga jezika, djeca stječu nova iskustva i istražuju svijet oko sebe. Poznavanjem barem jednog, posebice globalno najzastupljenijeg stranog jezika, stvaraju se predispozicije za kvalitetnije svladavanje gradiva, novih znanja, zapošljavanja u budućnosti i samih zanimanja.

U sljedećim poglavljima rada, obratit ćemo pozornost na dobno uvjetovane prednosti učenja stranoga (engleskoga) jezika u ranoj dobi. Poučavanje stranoga jezika u ranoj dobi donosi djetetu razne prednosti od učenja stranoga jezika u odrasloj dobi, poput izraženoga potencijala za kognitivni, emocionalni i socijalni razvoj djece, što pridonosi kvaliteti učenja stranoga jezika.

Poznato je kako djeca uče jezik slušanjem odraslih, te je zbog toga bitno staviti naglasak na okruženje u kojem dijete boravi. Jedan od elemenata učenja stranoga jezika fokusira se na utjecaj glazbe prilikom učenja. Glazba je vrlo pogodan medij za učenje stranoga jezika, jer na djecu ona djeluje prirodno. Djeca na zabavan način razvijaju interes za učenje stranoga jezika, ali također, djeca kroz glazbu uče strani jezik kroz razumijevanje kakvo teško koji drugi medij može ponuditi.

Također, razmotrit ćemo preglede dosadašnjih istraživanja problematike ranoga učenja engleskoga jezika, kao i mogućnost primjene ranoga učenja engleskoga jezika u nastavi. Neka djeca uče strani jezik brže i kvalitetnije u odnosu na svoje vršnjake. Razlog tome leži u kognitivnim faktorima, jezičnoj nadarenosti, ali i o strategijama učenja.

Također, reći ćemo nešto više o vršnjačkome utjecaju na kvalitetu učenja. Vršnjački utjecaj je od velikog doprinosa, jer na taj način pojedinci koji imaju problema sa shvaćanjem gradiva mogu dobiti pravodobnu pomoć vršnjaka, koje učitelj ili odgojitelj možda ne može pružiti na način koji jedno dijete (ili skupina njih) može pružiti drugome.

Naposljetku, učenje stranoga jezika ima i svoje izazove. Jedan od tih izazova je strah od učenja stranoga jezika, koji se ponajviše javlja zbog negativnih iskustava koji se javljaju prilikom učenja stranoga jezika. Rano učenje stranoga jezika povezuje se s

otklanjanjem straha od učenja stranoga jezika, te stvaranjem pozitivne slike o sebi te osjećajem važnosti. Za stvaranje pozitivne slike o sebi, bitno je prihvatiti činjenicu da se uspjeh u učenju stranoga jezika ne događa preko noći, te da je za njega zaslužan veliki trud, a ne samo urođene osobine koje ga omogućuju.

2. DOBNO UVJETOVANE PREDNOSTI RANOGA UČENJA STRANOGA JEZIKA

Poučavanje stranoga jezika u ranoj dobi donosi djetetu razne prednosti od učenja stranoga jezika u odrasloj dobi, poput izraženoga potencijala za kognitivni, emocionalni i socijalni razvoj djece, što pridonosi kvaliteti učenja stranoga jezika. Također, učenje stranoga jezika u ranoj dobi uvelike je olakšano dječjom sposobnošću radne memorije za pamćenje i usvajanje novih informacija. „Ono što treba naglasiti jest da će djeca lakše pamtiti konkretne pojmove koji za njih imaju smisla, stvari koje su vidjeli, koje su osjetili, koje si mogu predočiti, koje uostalom poznaju iz materinskoga jezika“ (Patekar 72). Kognitivnim razvojem, novim spoznajama, znanjima, iskustvima ti pojmovi trebaju postajati sve složeniji. Najkorisniji su pojmovi koji osim što svojom jednostavnošću i značenjem odgovaraju ranoj dobi, oni koji se prvi uče u školskim odgojnim ustanovama. Tako se stvaraju preduvjeti za brže svladavanje sljedećeg gradiva te brže praćenje i ponavljanje već poznatih pojmova.

Zato, kada počinjemo s poučavanjem stranoga jezika, djeci je najlakše i najlogičnije početi s učenjem pomoću učenja stvari ili objekata koje je vidjelo u stvarnome životu, koje si može predočiti, i za koje zna kako se kažu na materinskome jeziku. Tako je najbolje uzeti pojmove iz djetetova okruženja, kao što je hrana, djetetova obitelj, domaće životinje, igračke itd. Ti pojmovi će se najčešće pronaći u dječjim slikovnicama i ostalim sadržajima koji postoje na stranom jeziku. U taj proces osim odgojitelja, lako mogu biti uključeni i roditelji, odnosno, strani jezik se može aktivirati u svakodnevne dijaloge unutar vlastitog doma djeteta. Dijete kao pribor prilikom učenja koristi radoznalost, uz pomoću koje istražuje svijet oko sebe, te si predočava nove pojmove i informacije. „Djeca nastoje razumjeti svijet oko sebe, a kroz iskustva s okolinom izgrađuju poimanje toga svijeta“ (Patekar 74). Nakon što svladaju poznate pojmove iz svoje okoline, vrlo brzo će posegnuti za učenjem novih pojmova. Svladavanjem takvih osnova, potencira se dječja radoznalost za otkrivanjem pojmova koje neće nužno koristiti u tom trenutku, ali bliskoj budućnosti prilikom daljnjeg školovanja.

Strani jezik nudi mnogo prilika za dječju radoznalost. Jedan od razloga zašto, leži u činjenici da je strani jezik sam po sebi veoma otvoren pojam, te kao takav, nudi ogroman spektar informacija o okruženju koje dijete može istražiti te usvojiti. Dijete kod učenja stranoga jezika također otkriva da se čitanje i pisanje odvija različito, dok se u materinjem jeziku to podudara. Na taj način dijete razvija svoje spoznajne osobine i potiče svoj spoznajni razvoj na više razina. Bitno je također, razvijati čitanje i pisanje paralelno, jednako kao i dijalošku komunikaciju s drugim govornicima. Djeca pomoću svojih vršnjaka uče bolje i brže, jer iz učenja s vršnjacima proizlazi želja za kompetencijom te natjecanjem s drugom djecom. Komunikacija s vršnjacima im je često bliža i lakša nego ona s odgajateljem ili roditeljima. Oslobođanjem i stjecanjem samopouzdanja, ta prepreka nestaje i dijete je sklonije razgovoru s bilo kojim govornikom.

Međusobno natjecanje za djecu je dio odrastanja koji im je neophodan za poboljšavanje znanja i različitih vještina, te se uz pomoć natjecanja grade i međusobni odnosi, kao i socio-emocionalni razvoj. Kod učenja stranoga jezika, djeca imaju priliku raditi u paru ili u grupama sa svojim vršnjacima, što uvelike pridonosi učenju i konačnom rezultatu, kao i količini obavljenog posla.

2.1. UČENJE ENGLESKOGA JEZIKA U RANOJ DOBI

„Kada govorimo o učenju u ranoj dobi, govorimo zapravo o korištenju stvarnih, konkretnih predmeta i situacija“ (Silić 13). Nadalje, važno je djecu uključiti u aktivnosti koje sadrže zvuk jezika. „Igre različitim glasovima, koje djeca zaista vole, prilika su za iskazivanje dječjega govornog stvaralaštva“ (Silić 24).

S obzirom na ustaljenu praksu učenja pjesmica i brojalica, otvara se prilika za inačice istih na stranom jeziku. Na taj način, djeca su upoznata s melodijom pjesmica i ritma brojalica na hrvatskom jeziku, te su zbog toga uspješnija prilikom savladavanja novih riječi na stranom jeziku koje takve inačice sadrže. Lako pamtljivi načini učenja novih riječi kroz pjesmice, brojalice i neke druge igre mogu rezultirati ponovnom upotrebom riječi stečenih prilikom navedenih aktivnosti u kasnijoj komunikaciji.

Druge takve aktivnosti se odnose na čitanje slikovnica, prepričavanje priča, gledanje crtanih filmova i drugog vizualno auditivnog sadržaja. U svim aktivnostima se također mogu pronaći inačice za već poznate priče koje dijete čuje i nauči na materinjem jeziku. Slikovnice kao i crtani filmovi, vrlo su česti mediji koji djeci uspješno vizualno dočaravaju priče. Kroz kvalitetan popratni vizualni sadržaj, svladavanje i pamćenje novih pojmova i riječi postaje

jednostavnije. Kada dijete svlada takav način učenja kroz neki od navedenih medija, može prenijeti tu naviku u kasnije procese učenja.

2.1.1. OKRUŽENJE

Poznato je kako djeca uče jezik slušanjem odraslih, te je zbog toga bitno staviti naglasak na okruženje u kojem dijete boravi. Osim u predškolskim i školskim odgojnim ustanovama, ta praksa je bitna u samome domu. Unošenjem naučenih navika, igara, pjesmica i brojalica, potenciraju se dodatni dijalozi roditelja i djeteta kroz koje se uz poznati rječnik može pojaviti nekolicina novih riječi. Djeca kroz slušanje uče jezik, te je također karakteristično da su u stanju razumjeti više riječi nego što ih mogu izgovoriti. Upravo zato, već spomenuti vizualno auditivni sadržaji čine dobru podlogu za učenje. Praćenjem vizualne priče i auditivnim povezivanjem s riječima i naracijom, bolje svladavaju i uvode pojmove u svoje rječnike. Komunikacija katkada može biti obeshrabrujuća ili prezahtjevna, pogotovo u početničkoj ranoj dobi kada dijete tek stječe opće samopouzdanje. „Okruženje je usko povezano s kvalitetom življenja, te je najbolji pokazatelj osobnosti, načina života i razmišljanja ljudi koji u njemu žive i procesa koji se u njemu odvijaju“ (Silić 51). Stoga je ključno da sadržaj koji nudi to okruženje bude kvalitetan i bogat rječnikom koji mogu primijeniti u kasnijoj komunikaciji. Odgovornost je roditelja, odgojitelja i ukupnog društva primjereno filtrirati sadržaj koji je djeci dostupan za takvo učenje. Da bi komunikacija bila uspješna, odgojitelji trebaju posjedovati veliko znanje stranoga i materinjega jezika, te posjedovati svojstvo prilagođavanja svakome djetetu prema njegovim sposobnostima, dobi i razvoju.

Uzevši sve to u obzir, bitno je naglasiti da odgojitelji aranžiraju poticajno okruženje prema povratnim informacijama koje dobiju u komunikaciji s djetetom, kako bi im na taj način omogućili najkvalitetniji govorni i jezični razvoj. Poticajno okruženje nudi u sebi i najbolje uvjete za igru.

Najbolje je okruženje koje dijete potiče na radoznalost, propitkivanje i veću želju za učenjem. Zahvaljujući današnjoj razvijenosti sadržaja, postoje različiti vizualni, auditivni, taktilni, edukativni i najbitnije, interaktivni sadržaji koji potiču dijete na igru. Igra je jako važna za učenje i razvoj djeteta, jer pomoću igre, djeca eksperimentiraju i stječu nova znanja.

Svladavajući i prakticirajući ta nova znanja u okolini u kojoj se osjećaju sigurno i u potpunosti su otvorena, djeca dobivaju dojam poznavanja i korištenja stranog jezika na samouvjeren način. Taj osjećaj pridonosi smanjenju strahova pri svladavanju novog gradiva i korištenju jezika.

2.1.2. ULOGA GLAZBE PRILIKOM UČENJA STRANOGA JEZIKA

Glazba je vrlo pogodan medij za učenje stranoga jezika, jer na djecu ona djeluje prirodno, te djeca na zabavan način razvijaju interes za učenje stranoga jezika, ali također, djeca kroz glazbu uče strani jezik kroz razumijevanje kakvo teško koji drugi medij može ponuditi. Utjecaj pjesmica i brojalica omogućuje djeci lakše i kvalitetnije izražavanje te bolju artikulaciju. Glazba sama po sebi ne sadrži jedan, nego više elemenata, kao što su ritam i melodija, tekst koje pjesmice i brojalice sadrže, dinamika te različiti elementi poezije. „Ritam stihova pomaže djetetu u stavljanju naglasaka na pravo mjesto te u ostvarivanju prirodna i tečna govora“ (Silić 61). Tekst pjesmice na stranome jeziku igra najveću ulogu u učenju, jer je on osnova za sve druge elemente u pjesmici. Da bi postigli zabavno, lako i smisleno učenje, tekst treba biti prigodan dobi djeteta na tematski način, ali također treba biti što jednostavniji i razumljiviji, kako bi djeca u njemu pronašla smisao. „Poezija i proza također doprinose psihološkomu i socijalnomu razvoju“ (Silić 61)

2.1.3. METODE POUČAVANJA ENGLESKOGA JEZIKA

U poučavanju jezika ne postoji jedan pristup koji je bolji od drugoga. Pristup koji je dobar za jednog odgojitelja, ili jedno dijete, ne znači da će odgovarati za druge. Kada, uzmemo u obzir da se metode poučavanja mijenjaju i da za njih postoji moderna aktualna holistička paradigma, teško je reći koji pristup je najbolji. Najbolji pristup je individualan pristup svakom pojedincu. Krajnji cilj postizanja kvalitetnog praktičnog znanja jezika ovisi o čimbenicima:

- Kakvoća materijalnih i prostornih uvjeta rada. Ako imamo zadovoljene materijalne uvijete rada, djetetu na taj način osiguravamo sve rekvizite koji su mu potrebni za bilo kakvo učenje, te na taj način imamo materijalni uvjet za osiguranje zavidnog uspjeha djetetovog znanja stranoga jezika.
- Jedan od uvjeta za uspješno učenje stranoga jezika također leži u figuri odrasle osobe, odnosno učitelja.

1. Učitelj mora biti stručnjak, odnosno dobar poznavatelj jezika i dječje psihe jer djetetov emocionalni stav prema jeziku ovisi o emocionalnom stavu prema učitelju.

2. Osiguravanje kontinuiteta. Naime, kvaliteta i stupanj usvojenoga jezika ovise o učitelju, odnosno odgajatelju, njegovim kompetencijama i sposobnosti stvaranja poticajnog, zanimljivog i pozitivnog okruženja za usvajanje jezika kroz igru, ugodu i zabavu.

Silić (2007: 37). ističe da djeca uče strani jezik slično kao i materinski, ali ga za razliku od materinskog uče puno brže.

Jedan od razloga za to, leži u dobroj podlozi materinskoga jezika. Kada djeca apsorbiraju neku riječ na stranome jeziku, djeca odmah rade poveznicu između stranoga i materinskoga jezika za taj pojam. Budući da znaju naziv za taj pojam na materinskom jeziku, puno im je lakše učiti strani jezik zbog toga. Baš zbog toga, djecu treba učiti strani jezik prema poznatim pojmovima.

2.2 PREDNOSTI RANOGA UČENJA ENGLESKOGA JEZIKA

U skoro svim dijelovima svijeta gdje se odvija bilo kakva komunikacija, susrećemo engleski jezik. Globalna zastupljenost engleskog jezika gotovo da uvjetuje poznavanje osnova za sporazumijevanje. Gotovo da ne postoji dio svijeta u kojem se engleski jezik neće smatrati prvom alternativnom opcijom za sporazumijevanje ako se ne razgovara materinjim jezikom. Popularnost jezika leži između ostalog u njegovoj jednostavnosti učenja, koja za uzvrat ima veliku motivaciju za učenjem kod djece. „Iz podataka Državnog zavoda za statistiku o učenju stranih jezika u osnovnim školama od uvođenja obveznoga stranog jezika od prvog razreda osnovne škole do danas, vidljivo je da većina djece (odnosno njegovih roditelja) bira engleski kao prvi strani jezik, i to u visokom postotku od 85-90%“ (Vrhovac 27). Sve više dolaze generacije roditelja koji su sami bili suučesnici takvih obrazovnih sustava u kojem su učili engleski kao prvi strani jezik. Tome sigurno doprinosi i činjenica zastupljenosti engleskog jezika u svim medijima, naročito sve dostupnom internetskom sadržaju. Neizostavno je poznavanje osnova jezika kako bi se razumjeli određeni sadržaji što roditelji prepoznaju kao potrebu i svoje djece. Ako ne u ranoj dobi, vrlo brzo će njihovo dijete koristiti nekakav internetski sadržaj koji će uključivati engleski jezik.

Osim zbog usvajanja naglasaka izvornog govornika, u prilog učenju drugog jezika prije šeste godine života ide i lakše i prirodnije usvajanje sintakse, vokabulara, a rani početak utječe i na sposobnost razumijevanja jezika slušanjem (Prebeg-Vilke 67). Učenje engleskog jezika od rane dobi ima znatno veći utjecaj na znanje engleskog jezika u nešto kasnijoj, ili pak

starijoj životnoj dobi. Neke od vještina koje su poboljšane s ranim učenjem jezika uključuju čitanje s razumijevanjem te slušanje s razumijevanjem.

Utvrđen je znatan porast tih vještina među pojedincima koji su strani, odnosno engleski jezik učili u ranoj dobi. „U mnogim aktivnostima i igrama djece mogli smo primijetiti kako su povezivala različite dijaloge iz priča i filmova s vlastitim konkretnim situacijama“ (Silić 259). Također, kompetencije poput onih komunikacijskih, spoznajnih, kulturne osviještenosti i sličnih, bivaju najizraženije kod djece vrtićke dobi koje uče strani jezik. Bitno je naglasiti da se uvođenjem stranog jezika u tako ranoj dobi drastično povećava šansa za buduće zapošljavanje. Zbog današnje velike i rane izloženosti internetu, djeci brzo nakon rane predškolske dobi je potrebno znanje stranog jezika kako bi mogli koristiti različite zabavne i edukativne sadržaje. Sve češći su i sami pristupi školskih odgojnih ustanova gdje se kroz digitalne sadržaje prezentira edukativni sadržaj. To nerijetko zahtijeva sposobnost korištenja aplikacija i internetskih stranica koje su najčešće na engleskom jeziku. Teoretičari 19. stoljeća poput Longa, govore kako djeca usvajaju strani jezik puno brže nego odrasli, ali također, ako ga krenu učiti i govoriti prije šeste godine života, postoji velika šansa da ga reproduciraju kao izvorni govornici, bez stranoga naglaska. Takva sposobnost i govorna razina može doprinijeti kao prednost pri konkuriranju u kasnijem školovanju prilikom natjecanja ili pak prilikom procesa zapošljavanja.

2.3. IZAZOVI U RANOME UČENJU ENGLESKOGA JEZIKA

Postoje brojni izazovi koji se javljaju prilikom ranoga učenja engleskoga jezika. Jedan od takvih izazova je sama motivacija za opći interes, kao i za učenje engleskoga jezika. Motivacija u sebi sadrži ključnu komponentu za uspješno učenje stranoga jezika, jer je usko vezana uz ostale čimbenike koje čine izazov pri učenju jezika, odnosno, stvaraju razliku između uspjeha i neuspjeha. „Osjećaj zadovoljstva i uživanja u razrednim aktivnostima nužan je preduvjet za razvoj zanimanja, a zanimanje je promotor uspjeha i osjećaja zadovoljstva“ (Vrhovac 43). Van odgojnih ustanova, sadržaj s kojim se dijete susreće je sve češće na stranom jeziku zahvaljujući dostupnosti interneta. Kako bi razumjela i pratila sadržaj koji prate i njihovi vršnjaci, djeca moraju razumjeti strani jezik. Osim toga, primarna motivacija u ovom slučaju je pratiti zabavni i edukativni sadržaj koji im je dostupan putem interneta ili kroz neki drugi medij.

2.3.1. SPOZNAJNI FAKTORI

Za uspješno učenje stranoga jezika, veliku ulogu igra spoznajni faktor, koji je presudan čimbenik u samome učenju stranoga jezika, kao i o brzini učenja. "Piaget je smatrao kako sredstva prilagodbe čine kontinuum koji ide od relativno neinteligentnih, poput refleksa i navika, do relativno inteligentnih, poput onih koji zahtijevaju uvid, složene mentalne reprezentacije i mentalnu manipulaciju simbolima. Sukladno svojoj usmjerenosti na prilagodbu, vjerovao je da uz kognitivni razvoj dolazi do sve složenijih reakcija na okolinu" (Sternberg 447). Ključno je da dijete povezuje svoju okolinu s naučenim gradivom kako bi se moglo snalaziti u aktualnim situacijama unutar dijaloga s govornikom stranog jezika. Isprva će ta komunikacija biti vrlo jednostavna i samo sa svojim vršnjacima, odgojiteljima i osobama iz svoje okoline. Kasnije će, prateći kognitivni i socijalni razvoj, postajati sve složenija kao i sama okolina u kojoj će se dijete naći. Također je važno da dijete i kroz druge elemente podražajne okoline u kojoj se mogu naći različiti edukativni elementi i mediji, razumije, povezuje i implementira poznate pojmove u kognitivne procese.

2.3.1.1. INTELIGENCIJA

Inteligencija se može okarakterizirati kao sposobnost uspješnoga snalaženja pojedinca u novim situacijama u kojima ne pomaže nagonsko ponašanje niti činjenično znanje, neka vještina ili znanje. Inteligentno ponašanje pojedincu omogućuje prikladno reagiranje pojedinoj situaciji, nepoznatoj i novoj.

Inteligenciju i razlike u njoj možemo primijetiti prilikom pojedinčeva pristupa pojedinim aktivnostima . Primjer inteligencije može biti i to koliko pojedinac brzo rješava zadatke iz fizike ili kojom brzinom i lakoćom svladava strani jezik, koliko brzo uči svirati neki glazbeni instrument i slično. Postoji dvije vrste inteligencije, a to su fluidna i kristalizirana inteligencija . Za fluidnu inteligenciju kažemo da je odgovorna za brzinu usvajanja stranoga jezika jer je to inteligencija koja nam omogućuje rješavanje problema u kojima prethodno znanje i iskustvo nemaju svrhe. Može se pokazati iznimno važnom u samom procesu savladavanja kada je ključna brzina učenja. Katkada tempo učenja i savladavanja zahtijeva brzo memoriranje kako bi se novo gradivo usvojilo. Posebice kod učenja stranog jezika, količina novih informacija može postati obeshrabrujuća. Razvijena fluidna inteligencija doprinosi prikladnoj reakciji u takvoj situaciji prezasićenoj novim

informacijama koje se moraju usvojiti. Kristalna inteligencija pak predstavlja ona znanja i vještine te sposobnosti koje pojedinac razvije tijekom života. Važna je za intuitivno povezivanje poznatih pojmova iz neposredne okoline s pojmom stranog jezika, te uočavanje njihovih sličnosti što može doprinijeti lakšem pamćenju. Najbolji primjer je činjenica kako nerijetko hrvatski jezik vuče korijene upravo iz anglizama što olakšava proces učenja. Prilikom samoga učenja stranoga jezika, razvoj fluidne inteligencije je daleko bitniji, jer se kroz sami proces učenja djeca koriste upravo njom. Zbog toga je bitno od malih nogu razvijati fluidnu inteligenciju kroz različite spoznajne zadatke prigodne djeci, kao i kroz različite aktivnosti koje su prigodne poboljšanju razvoja te vrste inteligencije, kao što je na primjer učenje sviranja instrumenta.

2.3.2. JEZIČNA NADARENOST

Jezična nadarenost definira se kao svojstvo specifične sposobnosti za brzo usvajanje stranog jezika. Jezična nadarenost je fascinantna, jer ona nema korelaciju s inteligencijom te se mijenja od osobe do osobe. Skehan, Lightbown, Spada, Medved-Krajnović navode kako se svi testovi za mjerenje jezične nadarenosti baziraju na nekoliko komponenata:

- sposobnost identificiranja i pamćenja novih zvukova
- razumijevanje funkcije pojedine/ih riječi u rečenici
- shvaćanje gramatičkih pravila iz jezičnih primjera
- pamćenje novih riječi

Rano uočavanje, njegovanje i razvijanje talenta jezične nadarenosti može potaknuti dijete na intenzivniji rad i učenje novih jezika. Dovoljno poticajnom okolinom, učiteljem ili odgajateljem, dijete može zavoljeti tu sposobnost i iskoristiti ju u potencijalnom budućem zanimanju. Osim toga, sposobnost poznavanja jednog ili više stranih jezika može iskoristiti u drugim životnim situacijama koje će uključivati snalaženje u zemljama drugog govornog područja. Jezičnu nadarenost uočavamo kao lagano i logično baratanje riječima stranog jezika, te se takva vrsta nadarenosti najčešće uočava od malih nogu, pri prvim kontaktima sa stranim jezikom. Najbolji primjer jezične nadarenosti možemo vidjeti u osnovnoj školi, gdje

na satu stranoga jezika vidimo pojedince koji izrazito lako i brzo usvajaju strani jezik, te ga koriste gotovo jednako povezano, smisleno i tečno kao materinji jezik. Pojedinci koji su jezično nadareni ne moraju briljirati u drugim područjima obrazovanja, jer, kao što je navedeno, jezična nadarenost nema korelaciju s inteligencijom.

3. PREGLED DOSADAŠNJIH ZNANSTVENIH I PRAKTIČNIH ISTRAŽIVANJA PROBLEMATIKE RANOGA UČENJA ENGLSKOGA JEZIKA

Istraživački rad R. Ellisa problematizira poteškoće na koje se nailazi pri učenju drugog stranog jezika kako bi se formulirao skup općih načela jezične pedagogije i pristupa djetetu.

Implicitno znanje je proceduralno, nesvjesno je jer proizlazi iz iskustava i opažanja, a može se verbalizirati samo ako je eksplicitno, odnosno koristi se u brzim interakcijama poput komunikacije. Vrlo je individualizirano pa upravo ono može predstavljati probleme u samoj komunikaciji.

Eksplicitno znanje se odnosi na poznavanje leksičkih, gramatičkih, pragmatičkih karakteristika jezika. Održava se svjesno no uči se, pristupa mu se kada govornik naiđe na lingvističku poteškoću u korištenju. „S obzirom da je implicitno znanje ono što je u osnovi sposobnosti komuniciranja tečno i samouvjerenost u L2, takva vrsta znanja bi trebala biti krajnji cilj svakog nastavnog programa.“

S obzirom na tu činjenicu, djeca bi trebala biti izloženija komunikacijskim aktivnostima koje uključuju implicitno znanje stranog jezika. Ono se može poticati kroz različite metode mentalne metode koje se mogu realizirati kroz igru. Prema Karshenovoj metodi namijenjenoj za ranu školsku dob, jedna od metoda kako da se to realizira je kroz stvaranje prilika da djeca van odgojne ustanove imaju prilike koristiti i unaprijediti znanje. Pri tome se konkretno odnosi na dobivanje literature na stranom jeziku. No jednako tako, Karshen ističe kako je i čitanje odgojitelja pozitivnog učinka na dijete. Pred njime se ne nalazi prilika za korištenje materinskog jezika i mora prihvatiti informacije koje su mu dane te ih razumjeti. Tu je potrebna fluidna inteligencija koja zahtijeva brzo snalaženje i shvaćanje informacija koje su mu dane. U svom radu, Ellis također kao nedostatak ističe slabo prisutno poučavanje drugog stranog jezika u predškolskim odgojnim ustanovama.

Učitelji također moraju prihvatiti da je njihova odgovornost osigurati da njihovi učenici budu motivirani bez obzira na činjenicu da dolaze bez ikakvog poznavanja drugog stranog jezika, dok se među učenicima mogu istaknuti oni koji su se ipak susreli s novim jezikom.

Kako bi se izbjegle takve situacije, bilo bi korisno da rane školske odgojne ustanove omogućavaju aktivnosti unutar ili van radnog vremena ustanove prilikom kojih dijete može svladavati strani jezik. Korisnije za čitave skupine bi bilo sudjelovanje svakog djeteta, no stvari motivacije i odluka roditelja se katkada ne mogu kontrolirati. Aktivnosti mogu

uključivati već navedene načine učenja pripovijedanjem, čitanjem, pisanjem, pjevanjem, igrom i drugim zabavno edukativnim pristupima. Kako bi se dobila dodatna naklonost roditelja i pridobila veća želja i druge djece da sudjeluju, naučeno gradivo može se prezentirati na posebnim priredbama. Djeci se pruža prilika da pokažu svoje znanje stjecanjem dodatnog samopouzdanja dok se roditeljima dokazuju sve prednosti procesa učenja u ranoj dobi.

Iako je vjerojatno istina da učitelji mogu malo učiniti da bi utjecali na ekstrinzičnu motivaciju učenika, oni mogu mnogo učiniti kako bi poboljšali njihovu intrinzičnu motivaciju. Učitelji mogu organizirati nastavu na način da učenik uživa u samoj aktivnosti učenja. Također, vrlo je važno da dijete stekne pozitivan stav o učitelju, jer je to vrlo bitno za intrinzičnu motivaciju. „Ako prema nastavniku razvije pozitivan stav, nastavnik će također postati izvor njegove motivacije za učenje“ (Silić 44). Već spomenuto i dokazano je kako emocije utječu na sam proces učenja. Dobar omjer autoriteta i poštovanja prema odgajatelju ili učitelju, rezultirat će time da se dijete ugleda na tu osobu. Proces učenja je otežan, ako se samo dijete osjeća loše ili nesigurno oko svog znanja. Ključno je da sam odgajatelj bude svjestan svakog individualnog načina percipiranja djeteta. Ako se primijeti izraženiji osjećaj strahopoštovanja ili straha, znači da je ugrožena intrinzična motivacija. Svako dijete drugačije reagira na pristup odgajatelja prema njemu i treba se pažljivo odnositi kako dijete ne bi izgubilo motivaciju za daljnjim učenjem.

Jednako kao u razvoju materinjeg jezika, potrebne su brojne govorne vježbe i kod stranog jezika. Jezično izražavanje se odnosi na usmene i pismene vježbe kako bi se stekle potrebne vještine komunikacije. U brznoj interakciji s ljudima dominira samo implicitno znanje koje se na taj način može vježbati i razvijati. Osim implicitnog znanja, razvija se i fluidna inteligencija djeteta. Najčešće su vježbe razgovaranja u obliku dijaloga dok su u razvoju jezičnog izražavanja vrlo česte su i vježbe pripovijedanja, koje se raslojavaju na vježbe pričanja, prepričavanja i izvješćivanja. (Pavličević-Franić 68) Kroz takve vježbe mogu se stvarati raznolike igre oponašanja, igrokazi, igre opisivanja riječi, predmeta, radnji koristeći i vježbajući implicitno znanje jezika. Još jedan već spomenuti način, ustaljena je praksa pjesmica, brojalica i drugih igara u predškolskim ustanovama. Kroz postojeće inačice, pruža se prilika prakticirati strani jezik.

4. MOGUĆNOST PRIMJENE I METODE IMPLEMENTACIJE RANOGA UČENJA ENGLESKOGA JEZIKA U NASTAVI

Primjena ranoga učenja engleskoga jezika u nastavi sa sobom donosi i nekoliko pozitivnih posljedica, kao što su izražena sposobnost bržeg i kvalitetnijeg učenja jezika. „Mala djeca posjeduju izuzetnu sposobnost za učenje jezika te mogu učiti onoliko jezika koliko im je omogućeno sistematski i pravilno čuti“ (Silić 39). Osim omogućavanja dobrog predznanja, rano učenje stranog jezika donosi sa sobom i prednosti koje se mogu uzeti u obzir prilikom susreta s nastavom, kao što su socijalni aspekti poput samopouzdanja te ugodnijeg doživljaja učenja stranog jezika na nastavi, kao i poboljšanih stavova prema učenju engleskog jezika. Prethodno iskustvo i gotovo urođena navika kako učiti strani jezik, mogu olakšavati sam proces u kasnijoj starijoj dobi. Dijete koje je u predškolskoj odgojnoj ustanovi već učilo strani jezik, puno će ga lakše svladati nego ono koje se po prvi puta susreće s novim jezikom. Za neke taj proces može biti pomalo obeshrabrujući i prezasićen novim informacijama što bi se trebalo izbjeći pravilnim odgojiteljskim pristupom. „Poznato je da je učinkovitost učenja u djece izravno povezana s njihovim emocijama“ (Vrhovac 43).

Također, primjena ranoga učenja engleskoga jezika rezultira izraženoj suradnji između mlađe i starije predškolske djece. Tu se prelaze prethodne prepreke nesigurnosti razgovora s iskusnijim govornicima te se dijete nagonski i radoznalo upušta u komunikaciju sa starijim sugovornikom. Slična dob je i dalje ključna za kvalitetnu komunikaciju no dijete otvorenije prihvaća iskusnije govornike. Silić tvrdi kako je ostvarenje bogatog jezičnog okruženja ključno kako bi djeca naučila fraze na engleskom. „U nizu primjera djeca su, igrajući se te komunicirajući pritom na hrvatskome jeziku u određenu trenutku upotrebljavala cjelovite jezične izričaje na engleskome jeziku“ (Silić 45). Djeca su prilikom otkrivanja primjene gotovih jezičnih sklopova i griješila, ali učila su uz pomoć starije skupine. „U tim su situacijama od velike važnosti bile upravo intervencije i velika pomoć starije djece (ili odgajatelja) te one koja su pažljivije zapamtila određene izraze i njihovu primjenu“ (Silić 46). Bitna je uloga odgajatelja koji odgovorno kontrolira igru i komunikaciju kako dijete ne bi bilo suočeno s nepotrebnim strahovima zbog nepredviđenog ishoda razgovora s iskusnijim sugovornikom. Svaki dio dijaloga treba djetetu predstaviti kao iskustvo iz kojeg svatko izlazi s novim iskustvom. Dijete može naučiti nove riječi, fraze, situacije u komunikaciji ili naučiti iz pogreške drugoga kako se ne bi našao u istoj situaciji. Osim komunikacije sa starijom skupinom, takav pristup se može primijeniti i na obitelj djeteta ili pak druge ljude u njegovoj okolini.

4.1. STRATEGIJE UČENJA

Možemo reći da jedna od takvih primjena ranoga učenja engleskoga jezika leži u strategiji učenja engleskoga jezika. Ranim učenjem engleskoga jezika dijete razvija strategije učenja kojima će se kasnije koristiti na nastavi. Također je moguće da će prilikom nastave dijete strategiju učenja stečenu u ranoj dobi modelirati prema svojim nastavnim potrebama, ali njezina osnova ostaje ista. Kao i kod bilo kakvog učenja, bitno je djetetu ponuditi različite pristupe i strategije učenja kako bi pronašlo sebi odgovarajuću. Individualan pristup svakom djetetu jednako je važan kao i pristup učitelja učenicima. Jednom kada dijete navikne na takav pristup odgojitelja, lakše će prihvaćati kasnije obrazovne programe s obzirom na pozitivno prethodno iskustvo. Prethodno iskustvo će također doprinijeti pozitivnijim očekivanjima onoga što slijedi u narednim godinama obrazovanja.

Strategije su vrlo važan čimbenik kvalitetnoga učenja i usvajanja stranog jezika, te je važnost strategije prilikom učenja stranoga jezika nužna. Uz jezičnu nadarenost i motivaciju, jedne su od važnijih faktora za uspjeh u učenju stranog jezika. Jedan od načina na koje se može „promovirati“ i poticati korištenje ispravnih strategija učenja je davanje povratnih informacija o korištenoj strategiji, pohvalu za njeno korištenje, koja kod učenika djeluje na način tako da se učenik počne češće koristiti ostalim strategijama i istraživati ih.

Rad u paru ili u grupi je vrlo dobar pristup pri učenju, jer na taj način pojedinci koji imaju problema sa shvaćanjem gradiva mogu dobiti pravodobnu pomoć vršnjaka, koje učitelj ili odgojitelj možda ne može pružiti na način koji jedno dijete (ili skupina njih) može pružiti drugome. Prilikom rada u skupini, djeca su motiviranija za učenje zbog vršnjaka koji pružaju stalnu potporu, i na taj način djeluju kao tim prilikom učenja ili obrade gradiva.

4.2. STRAH

Mnoga djeca dobivaju osjećaj straha od učenja stranoga jezika, najviše zbog društvenog vrednovanja te zbog testiranja znanja, pogotovo ako pojedinac nije siguran u svoje znanje. Glavni razlog za strah leži u negativnim iskustvima s učenjem stranog jezika, koja dolaze zbog lošega razumijevanja gradiva, osjećaja manje vrijednosti pred vršnjacima. Još jedan od učestalih razloga je premalena izloženost stranome jeziku i takvoj komunikaciji. Ako dijete bude intenzivno izloženo takvim situacijama od rane predškolske dobi, veća je šansa

kako će situacije u kojima je primorano koristiti strani jezik percipirati manje stresnim i zastrašujućim.

„Istraživanja pokazuju da su najčešći izvori često testiranje znanja, strah od jezičnih pogrešaka, niska samopercepcija jezičnih sposobnosti te pritisak koji djeca osjećaju, a uzrokuju ga nastavnici, roditelji i suučesnici“ (Vrhovac 46). Rano učenje stranoga jezika povezuje se s otklanjanjem straha od učenja stranoga jezika, te stvaranjem pozitivne slike o sebi, osjećajem važnosti, pa je vjerojatnost da će učenik imati pozitivna iskustva prilikom susreta s engleskim jezikom u nastavi. Pozitivan osjećaj oko svojih govornih sposobnosti može kasnije izraziti ne samo u komunikaciji na stranom već i materinjem jeziku. Mogućnost elokventnog i samopouzdanog izražavanja, rezultat je izloženosti prilikama za sudjelovanje u dijalozima i mogućnošću za samo izražavanje. To sve skupa rezultira samopouzdanim izražavanjem, sudjelovanjem u dijalozima, prezentiranjem i sličnim komunikacijskim aktivnostima, kako na stranom tako i materinjem jeziku.

Postoji razlika između starije i mlađe djece u odnosu prilagođavanja učenju stranoga jezika. „Uočili smo kako su mlađa djeca spremnija na suradnju, otvorenija i spontanija pri ostvarivanju neposredne komunikacije stranim jezikom, a starija djeca rado pomažu mlađoj djeci ili djeci koja su se kasnije uključila u učenje stranoga jezika“ (Silić 54). Također, Silić dalje navodi kako je u kasnijoj dobi izraženiji pojačani strah od pogreške, te djeca gube spontanost i sve češće se samokontroliraju i postaju svjesna svojih pogrešaka u govoru i osjećaja nelagode govorenja pred drugima. Silić također smatra da je pravilan pristup i pojačan napor za oslobađanje djece od straha od govorenja i pravljenja pogrešaka, te poticanje želje za upoznavanje i istraživanje novoga poželjno i od velike koristi za njihov kasniji razvoj. Na taj način, Silić smatra da utječemo na razvoj pozitivne slike o sebi, osjećaja sigurnosti i uspješnosti u otkrivanju novoga u svijetu koji ih okružuje.

4.2.1. SLIKA O SEBI

„Pojam o sebi kao učeniku stranoga jezika, kao važna afektivna osobina učenika, mijenja se s dobi. Pri polasku u školu, djeca obično imaju vrlo povoljnu, katkad i pretjerano pozitivnu sliku o svojim sposobnostima“ (Mihaljević Djigunović 42 u Vrhovac i suradnice, 2019.). Iz toga možemo vidjeti kako su djeca pri polasku u školu samopouzdana, ambiciozna i želja za najvećim mogućim uspjehom je velika. Pad samopouzdanja javlja se kad se dijete počne uspoređivati s vršnjacima, s njihovim i svojim ocjenama, te generalnim uspjehom u školskoj godini. To se

posebice događa kada se dijete uspoređuje s najboljim učenikom u razredu, što dovodi do još većeg pada motiviranosti za uspjehom i učenjem, jer takvo uspoređivanje ima za posljedicu direktan osjećaj manje vrijednosti. „Motivacija učenika s nižom ocjenom oslabjet će jer se uspjeh veže isključivo uz sposobnost. Takav natjecateljski duh situacije učenja pretpostavlja vjerovanje u postojanje fiksirane i nepromjenjive sposobnosti za učenje jezika koju učenik ima ili nema“ (Vrhovac 48). S druge strane, ako učenik uzima isključivo u obzir svladavanje jezika na razini pojedinca, dolazi do drugačijega shvaćanja kvaliteta potrebnih za usvajanje novoga jezika, odnosno, pojedinac shvaća da se dobar uspjeh postiže trudom, te da uspjeh nije neka urođena osobina.

5. ZAKLJUČAK

Nakon svega, možemo reći da učenje stranoga jezika u ranoj dobi uvelike utječe na kvalitetu i brzinu učenja. Pomoću učenja stranoga jezika u ranoj dobi, stječemo različita iskustva koja nam pomažu u daljnjem učenju stranoga (engleskoga) jezika u kasnijoj dobi na brz i lak način. Prilikom učenja stranoga jezika u ranoj dobi, razvijamo strategije učenja, koje su jako bitan faktor za daljnji napredak u učenju. Također, otklanjamo strah pri susretanju sa stranim jezikom, te otvaramo vrata uspjehu, pri čemu razvijamo pozitivnu sliku o sebi. Njegovamo i kvalitetan vršnjački odnos, te poboljšavamo socio-emocionalni razvoj. Rano učenje stranoga jezika također doprinosi i spoznajnome razvoju i razvoju motivacije, te pomoću njihovog razvoja osiguravamo napredak u drugim životnim poljima.

6. BIBLIOGRAFIJA

August, Diane, i Timothy Shanahan, urednici. *Developing Reading and Writing in Second Language Learners: Lessons from the Report of the National Literacy Panel on Language Minority Children and Youth*. Center for Applied Linguistics, 2008.

Ball, Eileen W., i Benita A. Blachman. "Does Phoneme Awareness Training in Kindergarten Make a Difference in Early Word Recognition and Developmental Spelling?" *Reading Research Quarterly*, sv. 26, br. 1 (zima 1991.), str. 49-66.

Birch, Jonathan, i Sally Shaywitz. *Multisensory Teaching of Basic Language Skills*. Brookes, 2011.

Ellis, Rod. „Principles of Instructed Language Learning.“ *System*, br. 33, 2005., str. 209-24, https://outspokenela.files.wordpress.com/2017/02/ellis_principles-of-instructed-language-learning.pdf.

Letica Krevelj, Stela. „Strani jezik i višejezičnost: Stvarnost, spoznaje i preporuke.“ *Izazovi učenja stranoga jezika u osnovnoj školi*, napisali Yvonne Vrhovac i dr., Ljevak, 2019., str. 26–33.

Mihaljević Djigunović, Jelena. „O afektivnim aspektima.“ *Izazovi učenja stranoga jezika u osnovnoj školi*, napisali Yvonne Vrhovac i dr., Ljevak, 2019., str. 42-49.

Patekar, Jakob. "Implikacije razvojnih obilježja djece rane školske dobi za nastavu stranoga jezika." *Metodički ogledi: Časopis za filozofiju odgoja*, sv. 21, br. 1, 2014., str. 67-81. *Hrčak*, <https://hrcak.srce.hr/file/191755>.

Pavličević-Franić, Dunja, i Melita Kovačević, urednice. *Komunikacijska kompetencija u višejezičnoj sredini*. Sveučilište u Zagrebu / Naklada Slap, 2003.

Prebeg Vilke, Mirjana. *Vaše dijete i jezik: materinski, drugi i strani jezik*. Školska knjiga, 1991.

Silić, Andreja. *Prirodno učenje stranoga (engleskoga) jezika djece predškolske dobi*. Mali profesor, 2007.

Sternberg, Robert J. *Kognitivna psihologija*. Naklada Slap, 2005.